

Asia: VN/23793/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

Ihmisoikeusliitto ei kannata ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan tehtäviä heikennyksiä. Esitetyt heikennykset uhkaavat siirtää lisää ihmisiä Kelan myöntämän perusturvan piiriin ja edelleen toimeentulokiasiakkaiksi. Hallitus on heikentänyt syksyn 2023 aikana merkittävästi sosiaaliturvajärjestelmään kuuluvia etuuksia, jotka ovat olleet jo entuudestaan liian matalia. Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia riittämättömästä perusturvan tasosta kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä. On lyhytnäköistä heikentää ihmisten toimeentuloa ja siirtää heitä tiukemmin kontrolloidun ja matalatasoisemman sosiaaliturvan piiriin, jonka taso ei riitä takaamaan minimitoimeentuloa.

Ansiosidonnainen työttömyysturva ei ole Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä perusturvaetuudeksi mielletty etuus. Ansiosidonnainen työttömyysturva on voinut taata tähän mennessä työttömille mahdollisuuden korkeampitasoiseen työttömyysturvaan ja näin ollen työttömyyden aikana riittävän tulotason. Ansiosidonnaisen porrastaminen, eli etuuden määrän alentaminen aikasidonnaisesti, lisää muun sosiaaliturvan käyttöä työttömyysjaksojen aikana.

Ansiosidonnaisen tason laskeminen lisää osalla esitettyjen muutosten vaikutuspiirissä olevilla henkilöillä toimeentulotuen käyttöä. Toimeentulotuki on etuutena kaikista vaikeaselkoisin, byrokraattisin ja lannistavin. Se ei siis aktivoi toimintaan työmarkkinoilla vaan kontrolloi ja lannistaa sen saajia. Toimeentulotuki tekee osa-aikaisen työn tekemisestä houkuttelematonta, joten etuus passivoi ja vähentää toimeliaisuutta työmarkkinoilla. Toimeentulotuelta työelämään on entistä vaikeampaa nousta työelämään, koska se tarkoittaisi kokopäiväisen työn löytämistä, mikä voi olla haasteellista etenkin työttömyyden pitkittyessä.

Lausuttavaa palkkatuettua työtä ja työssäoloheitoa koskevasta ehdotuksesta?

Ihmisoikeusliitto ei kannata esitettyä muutosta. Palkkatuettu työ on tärkeä keino luomaan väyliä työmarkkinoille ihmisille, jotka tarvitsevat tukea työllistymiseen. Palkkatuettu työ antaa myös konkreettisesti työttömälle mahdollisuuden parantaa taloudellista tilannettaan pitkäkestoisemmin. Kun palkkatuettu työ kerryttää työssäoloheitoa, avaa se väyliä pois perusturvalta ja antaa työttömälle

mahdollisuuden saada riittävän toimeentulon. Ansiosidonnainen työttömyysturva antaa mahdollisuuden tulla toimeen ilman toimeentulotukea.

Palkkatukityön aikainen työssäoloehdon kertyminen kohdistuu useisiin haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin ja heikentää näiden ryhmien toimeentuloa. Työssäoloehdon kertyminen on erityisen tärkeää haavoittuvassa asemassa oleville työttömille. Nyt esitetyt muutokset toteutuessaan hankaloittavat esimerkiksi vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia kartuttaa työssäoloehto ja päästä ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin. Tämä hankaloittaa mahdollisuutta parantaa omaa taloudellista tilannetta. Ihmisoikeusliitto katsoo, että esitetyt muutokset heikentävät vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista ja asemaa yhteiskunnassa. Se on näin ollen ristiriidassa YK:n vammaissopimuksen tavoitteiden kanssa. Sopimuksen artikla 27 säättää vammaisten henkilöiden oikeudesta tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Lausuttavaa työllistämismääräysten ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

Ihmisoikeusliitto ei kannata esitystä. Iäkkäämmillä työttömällä on työmarkkinoista johtuvia haasteita työllistyä. Ihmisoikeusliitto katsoo, että lainsäädännön tulisi edistää ja taata ihmisten yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa, eikä heikentää sitä.

Lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevasta ehdotuksesta?

-

Lausuttavaa ehdotuksesta, joka koskee luopumista eräistä työssäoloehdoista ja ansiopäivärahan määrä koskevista ikäsidoonnoista poikkeuksista?

-

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

Ihmisoikeusliitto katsoo, että lakiesityksen vaikutukset kohdistuvat ihmisiin, jotka ovat jo valmiiksi heikommassa asemassa yhteiskunnassa. Lakiesityksen vaikutusarviossa todetaan vaikutusten kohdistuvan nuoriin, ikääntyviin ja naisiksi sukupuolitettuihin. Esitys siis lisää yhteiskunnassa olevaa taloudellista eriarvoisuutta. Ihmisoikeusliitto katsoo, että lakiesityksen vaikutusarviointi on puutteellinen. Vaikutusarviossa on nostettu esille aihepiirin kannalta olennaisia ihmisoikeussopimuksia, muttei riittävällä laajuudella. Lakimuutoksen kannalta olennaisia ihmisoikeussopimuksia ovat esimerkiksi YK:n vammaissopimus, lastenoikeuksien sopimus ja TSS-sopimus. Ihmisoikeusliitto katsoo kuitenkin, että esityksessä annetaan virheellinen kuva muutoksien yhteisvaikutuksista. Esityksestä jää epäselväksi onko vaikutusarviossa otettu huomioon jo syksyn 2023 aikana tehdyt sosiaaliturvan heikennykset. Esityksestä ei saa riittävää kuvaa muutosten kumulatiivisista vaikutuksista. Esimerkkinä vaikutusarvion puutteellisuuksista on naisiin kohdistuvat vaikutukset. Esityksessä kerrotaan, että vaikutukset eri sukupuoliin kohdistuu lievästi enemmän naisiin. Tätä perustellaan esityksessä sillä, että naisenemmistöisillä aloilla on useammin mahdollisuus tehdä osa-aikaisia töitä ja näin ollen nostaa tulotasoaan. Naisten kerrotaan tekevän myös miehiä enemmän töitä työttömyysjaksoillaan. Vaikutusarviossa jätetään kuitenkin huomiotta työttömyysturvan ja yleisen asumistuen suojaosien poisto. Mikäli suojaosien poisto vähentää osa-aikatyön tekemisen houkuttimia nyt esitettyjen muutosten vaikutukset kohdistuvat enemmän naisiin ja lisää yhteiskunnassa sukupuolten välisiä tuloeroja.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

-

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

-

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

-

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Kuten lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeessa (2022) todetaan, on vaikutusten arvioinnin tarkoitus varmistaa, että valmisteltavat lait toteuttavat tarkoituksenmukaisella tavalla niille asetetut tavoitteet aiheuttamatta ennakoimattomia, ei-toivottuja vaikutuksia. Kyseisessä ohjeessa korostetaan hankkeen olennaisten vaikutusten kokonaisvaltaista tunnistamista ja eri vaikutuslajien tarkastelua. Ihmisoikeusliitto katsoo, että lakiesityksestä on tehty vaikutusarvio, jossa on huomioitu myös ihmisoikeusvaikutuksia. Vaikutusarvio on kuitenkin laadittu ilman jo 2023 säädettyjen lakimuutosten vaikutuksia ja näin olleen lakiesityksen tosiasiallisista vaikutuksista tulee helposti virheellinen kuva. Vaikutusten arvioinnissa ei huomioida tarpeeksi kattavasti kaikkia sosiaaliturvaan jo tehtyjen lakimuutosten yhteisvaikutuksista.

Jälkikäteisarvioinnissa on oleellista huolehtia siitä, että ihmisten oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon toteutuu, ja että arvioinnissa kuullaan erityisesti köyhyyttä kokeneita sekä heikossa asemassa tai syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä ja ihmisryhmiä, joiden ääni yleensä kuuluu yhteiskunnassa heikommin. Jälkikäteisarvioinnin täytyy sisältää huolelliset perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnit, ml. lapsi-, sukupuoli- ja vammaisvaikutusten arvioinnit. Mikäli esitetyt muutokset tulevat voimaan, tulisi niiden vaikutuksia seurata tarkasti. Onko esitetyillä muutoksilla esityksessä toivottuja vaikutuksia, onko muutoksen hyödyt ja haitat yksilöiden kannalta tasapainossa ja syrjäyttääkö lakiuudistus ihmisiä yhteiskunnasta.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Ihmisoikeusliitto ei kannata esitettyjä lakimuutoksia. Nyt lausunnoilla olevat työttömyysturvaan tehtävät muutokset ovat yksi osa mittavia muutoksia lainsäädäntöön, jotka heikentävät suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää. Valtaosa muutoksista on hyväksytty jo syksyllä 2023. Yhdessä muiden jo tehtyjen muutosten kanssa nyt esitetyt muutokset heikentävät sosiaaliturvan kykyä taata yksilöille riittävä toimeentulo. Nyt tehtävät muutokset lisäävät byrokraattisempien ja heikompiensoisten sosiaaliturvan muotojen käyttöä, samalla heikentäen kotitalouksien kykyä huolehtia välttämättömistä menoista ja osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Toimeentulotuki on Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä viimesijainen sosiaaliturvan muoto, joka on tarkoitettu väliaikaiseksi etuudeksi, jolla yksilö selviäisi esimerkiksi äkillisestä kriisistä, tai toimintakyvyn heikentymisestä. Toimeentulotuki on kaikista byrokraattisin, yksilöä eniten kontrolloiva, elämästä näköalaton tekevä ja passivoiva etuus. Tämän lisäksi toimeentulotuen on todettu yhdessä muun sosiaaliturvajärjestelmän kanssa olevan tasoltaan liian matala. Jotta Suomi toteuttaisi ihmisoikeusveloitteet, joihin on sitoutunut, tulisi sosiaaliturvan tasoa päinvastoin nostaa, vähentäen toimeentulotuen käyttöä. Etuusjärjestelmän tulisi myös olla kaikille sosiaaliturvan piirissä oleville helposti saatavilla.

Kohdennettu kysymys TE-toimistoille ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa mukana oleville kunnille: Mikä on tilastotietoihin tai arvioon perustuva käsityksenne muutoksen taloudellisista ja muista vaikutuksista, jos palkkatuettu työ kerryttäisi kokonaisuudessaan työssäolovelvoitetta ja koulutusta vailla oleville nuorille asetettua seuraamusta?

-

Tuunanen Kalle
Ihmisoikeusliitto